

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Β' Λυκείου Θεωρητικής Κατεύθυνσης

Θεματική ενότητα:

Αδίδακτο κείμενο

Ξενοφών, «Ελληνικά» Γ 5.22,4-5.25,9 /

Παυσανίας, «Ελλάδος Περιήγησις» Γ 5.5.1-5.5.6

Τίτλος:

«Εγκαινιάζοντας την ψηφιακή μας θεματογραφία»

ΣΤΑΘΗΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεσσαλονίκη 2012

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σεναρία και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας, Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμασούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Εγκαινιάζοντας την ψηφιακή μας θεματογραφία

Δημιουργός

Στάθης Παπακωνσταντίνου

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία Θεωρητικής Κατεύθυνσης

(Προτεινόμενη) Τάξη

Β΄ Λυκείου

Χρονολογία

Νοέμβριος 2012

Διδακτική/Θεματική Ενότητα

Αδίδακτο κείμενο: α. Ξενοφώντας, «Ελληνικά» Γ 5. 22, 4 – 25, 9

β. Πausanias, «Ελλάδος περιήγησις» Γ 5. 5. 1 – 5. 6. 6.

Διαθεματικό

Όχι

Εμπλεκόμενα γνωστικά αντικείμενα

—

Χρονική διάρκεια

5 - 6 διδακτικές ώρες

Χώρος

Ι. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: στην αίθουσα διδασκαλίας με τη χρήση φορητών υπολογιστών και ασύρματο διαδίκτυο ή στο σχολικό εργαστήριο.

Εκτός σχολείου: στο σπίτι, όπου αναγκαστικά θα μεταφερθεί ένα μέρος των εργασιών λόγω του αυξημένου όγκου τους.

II. Εικονικός χώρος: Skype, Big Blue Button, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, δεδομένου ότι μετά τη δεύτερη διδακτική ώρα προβλέπεται και κάποια επικοινωνία ανάμεσα στον διδάσκοντα και στους αρχηγούς των ομάδων για καλύτερο συντονισμό και διευκρινίσεις.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Η εκτέλεση των δραστηριοτήτων του σεναρίου προϋποθέτει την στοιχειώδη υλικοτεχνική υποδομή, δηλαδή την ύπαρξη ενός τουλάχιστον φορητού ή σταθερού υπολογιστή για κάθε ομάδα, και την εξοικείωση των μαθητών με τα βασικά εργαλεία του MS Office ή του Open Office, με την αποτελεσματική έρευνα και την ανάρτηση υλικού στο διαδίκτυο. Επειδή η πολυτονική γραφή είναι πολύ σημαντική για το συγκεκριμένο σενάριο, καλό είναι να προηγηθεί κάποια εξάσκηση τόσο του διδάσκοντος όσο και των διδασκομένων είτε αξιοποίηση κάποιου λογισμικού.

Η αποτελεσματικότητα του σεναρίου εξαρτάται από την εμπειρία του εκπαιδευτικού και την εξοικείωσή του με τα ψηφιακά εργαλεία, την εφαρμογή μαθητοκεντρικών διδακτικών πρακτικών, καθώς και την πολύ καλή και συστηματική προετοιμασία του. Εξαρτάται, επίσης, από την προβλεπτικότητα και την ευελιξία του να δίνει λύσεις σε ανακύπτοντα προβλήματα. Παράλληλα, όμως, απαιτείται και η εξοικείωση των μαθητών με σύγχρονες διδακτικές πρακτικές και την ομαδοσυνεργατική μέθοδο, σε συνδυασμό με την καλή διάθεση να ταξιδέψουν σε αφιλοκερδή από άποψη χρησιμοθηρίας μονοπάτια.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Είναι γνωστό ότι η ισχύουσα διδακτική πρακτική στο μάθημα της Θεματογραφίας, δίνει μονοδιάστατα έμφαση στη γλωσσική πλευρά του κειμένου και διέπεται από μια «φροντιστηριακού» τύπου λογική, χωρίς να καλλιεργεί καμιά άλλη δεξιότητα. Η μετάφραση, το συντακτικό και η γραμματική μοιάζουν να αποτελούν αυτοσκοπό με μακρινό στόχο τη δυνατότητα προσπέλασης ενός οποιουδήποτε αρχαίου κειμένου, το οποίο προσεγγίζεται γλωσσικά και όχι σε επίπεδο νοήματος. Η παρούσα διδακτική πρόταση υποδεικνύει μια εναλλακτική διαδρομή, τόσο ως προς την επιλογή του αδίδακτου κειμένου όσο και ως προς τον τρόπο προσέγγισής του. Στηρίζεται στις αρχές της *υποβοηθούμενης ανακαλυπτικής μάθησης* με σταδιακή υποχώρηση της υποστήριξης που παρέχει ο διδάσκων. Αναγκαία θεωρείται η συμμετοχή και η δραστηριοποίηση του μαθητή στο πλαίσιο της ομαδικής ερευνητικής εργασίας. Στην περίπτωση αυτή, το τελικό αποτέλεσμα θα προκύψει από τη σύνθεση της επί μέρους εργασίας των ομάδων, γεγονός που αναμένεται να ενισχύσει την υπευθυνότητα και τη διομαδική συνεργασία. Έτσι, λοιπόν, οι μαθητές, αφού προβληματιστούν για το πώς γράφεται η ιστορία, αφού συνδέσουν σε ένα σύνολο κατακερματισμένες γνώσεις για την αρχαιότητα, μετατρέπονται σε «συγγραφείς» αρχαίας θεματογραφίας, απομυθοποιώντας διαδικασίες και πρακτικές που φαντάζουν δαιδαλώδεις ή πολύ απαιτητικές.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η παραδοσιακή διδασκαλία του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Θεματογραφίας προσεγγίζει το αρχαίο κείμενο με τρόπο αποσπασματικό, μηχανικό και μονοδιάστατο

με αποτέλεσμα το κείμενο να αντιμετωπίζεται ως άθροισμα λέξεων και όχι ως άθροισμα νοηματικών σχέσεων που τελικά συνθέτουν ένα αξιόλογο περιεχόμενο. Παράλληλα, η παραδοσιακή διδασκαλία δε λαμβάνει υπόψη τις κοσμογονικές αλλαγές που επέφερε η τεχνολογία στον τομέα της επεξεργασίας των αρχαίων κειμένων, ενώ στο διαδίκτυο αυτό αποτελεί μια ήδη εδραιωμένη κατάσταση. Ασφαλώς και θα ήταν ενδιαφέρουσα μια διδακτική πρόταση που θα επιχειρούσε άρση της αποσπασματικότητας του αρχαίου κειμένου και θα αξιοποιούσε -χωρίς να αγνοεί το περιεχόμενο- τις αρχές της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου και της διερευνητικής ανακάλυψης και οικοδόμησης της γνώσης, με στόχο την παραγωγή του πρώτου κειμένου μιας ψηφιακής θεματογραφίας από τους ίδιους τους μαθητές και την ανάρτησή του στο διαδίκτυο. Θα καταφανεί έτσι ο δυναμικός χαρακτήρας του ψηφιακού κειμένου, θα αναδειχθούν τα πλεονεκτήματα ή και τα μειονεκτήματα σε σχέση με τις έντυπες εκδόσεις και αναμένεται να αποκτήσουν οι μαθητές μεταγνωστικές δεξιότητες παραγωγής συνεργατικών κειμένων.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γενική στοχοθεσία

Το συγκεκριμένο σενάριο φιλοδοξεί να εισαγάγει τους μαθητές σε έναν ευρύτερο προβληματισμό σχετικά με τις δυσκολίες ανεύρεσης της ιστορικής αλήθειας, αλλά και να τους μυήσει στον τρόπο με τον οποίο εργάζονται οι συγγραφείς βιβλίων αρχαίας ελληνικής θεματογραφίας.

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Αναμένεται οι μαθητές / οι μαθήτριες:

- Να γνωρίσουν αδρομερώς τα αίτια και τα σημαντικότερα γεγονότα του Κορινθιακού πολέμου, συμπληρώνοντας με τον τρόπο αυτό τις ιστορικές γνώσεις που απέκτησαν μελετώντας αποσπάσματα από τα «Ελληνικά» του Ξενοφώντα στην Α΄ Λυκείου.

- Να γνωρίσουν το άδοξο τέλος των θριαμβευτών του Πελοποννησιακού πολέμου (Λύσανδρος, Πausanίας) και να προβληματιστούν ανακαλώντας από τη μνήμη τους τη γνωμολογική διατύπωση του Σόλωνα «Μηδένα πρό τοῦ τέλους μακάριζε».
- Να αντιληφθούν και να συνειδητοποιήσουν, μέσω της σύγκρισης και του ελέγχου των πληροφοριών που προέρχονται από αρχαίες πηγές, ότι η αναζήτηση της ιστορικής αλήθειας τόσο για το απώτερο παρελθόν όσο και για το παρόν είναι σύνθετη και επίμοχθη διαδικασία.
- Να κατανοήσουν ότι το είδος και η έκταση των πληροφοριών που περιέχει το αρχαίο κείμενο, καθορίζεται τόσο από το κειμενικό είδος όσο και από την πρόθεση αλλά και την ευρύτερη οπτική του συγγραφέα.
- Να έρθουν σε επαφή με τον τρόπο συγγραφής των ψηφιακών εκπαιδευτικών βοηθημάτων και να κατανοήσουν τις δυνατότητες, τα πλεονεκτήματα και τη δυναμική του ψηφιακού κειμένου.
- Να συνειδητοποιήσουν την σπουδαιότητα και τη συμβολή της καλής οργάνωσης και της υπευθυνότητας στα συλλογικά δημιουργήματα.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Αναμένεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να συνδέουν τη μορφή και τις συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές με το περιεχόμενο του κειμένου.
- Να είναι σε θέση να αποδομούν τον αρχαίο λόγο, εντοπίζοντας τα στοιχεία της μικροδομής και της μακροδομής του κειμένου.
- Να εξοικειωθούν με τη μέθοδο της «κατά κώλα» μεταγραφής του αρχαίου κειμένου.
- Να εντοπίζουν την παρουσία των λέξεων του αρχαίου κειμένου σε ομόρριζες, παράγωγες ή σύνθετες λέξεις της νέας ελληνικής.

- Να ασκηθούν στη μεταφραστική δεξιότητα και να είναι σε θέση να αιτιολογούν τις μεταφραστικές τους επιλογές. Αναμένεται να κατανοήσουν ότι το είδος της μετάφρασης που θα επιλέξουν θα υπαγορευτεί από τον προορισμό ή τη χρήση της.
- Να κατανοήσουν ένα συγκεκριμένο συντακτικό ή γραμματικό φαινόμενο, που θα επιλέξουν, θα μελετήσουν και θα παρουσιάσουν οι ίδιοι.

Γραμματισμοί

Αναμένεται οι μαθητές / μαθήτριες:

- Να ασκηθούν στη χρήση της πολυτονικής γραφής και στην αναζήτηση του βέλτιστου αισθητικά αποτελέσματος, μέσω συνεχών πειραματισμών στα συστήματα και τους μηχανισμούς προβολής ή μορφοποίησης κειμένου.
- Να εθιστούν στην ομαδική εργασία, ώστε με τρόπο υπεύθυνο να συνεισφέρουν στην επίτευξη του κοινού στόχου, αναπληρώνοντας τις αδυναμίες ή τις ελλείψεις τους μέσω της συνεργασίας και της δυναμικής αλληλεπίδρασης.
- Να είναι σε θέση να αξιοποιούν αποτελεσματικά τους πόρους του διαδικτύου αλλά και να επιλέγουν τα κατάλληλα ψηφιακά εργαλεία για τη δημιουργική προσπέλαση των αρχαίων κειμένων.
- Να ασκηθούν στην ερευνητική αναζήτηση, στη συγκριτική παράθεση των δεδομένων, στην τεκμηρίωση και, τελικά, στην κριτική στάση απέναντι σε αντικρουόμενες ή αντιφατικές πληροφορίες.
- Να αξιοποιούν τις ΤΠΕ για την ανάλυση, την επεξεργασία και τη διαγραμματική απόδοση του αρχαίου κειμένου.

Διδακτικές πρακτικές

Μέσω της υλοποίησης του σεναρίου αναμένεται οι μαθητές να αναπτύξουν τη δεξιότητα της συνεργασίας και τη στάση της αυτενέργειας για την επιτυχή προσπέλαση της γνώσης και την επίλυση προβλημάτων. Καθώς οι δραστηριότητες

των ομάδων είναι αλληλοεξαρτώμενες και αλληλοτροφοδοτούμενες, αναμένεται η ενίσχυση της υπευθυνότητας των μαθητών και της ανάληψης δημιουργικών πρωτοβουλιών.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Είναι γνωστό ότι οι περισσότεροι μαθητές της θεωρητικής κατεύθυνσης στο πλαίσιο του μαθήματος της Θεματογραφίας (αδίδακτο κείμενο) αγοράζουν κάποια θεματογραφία της αρχαίας ελληνικής από αυτές που κυκλοφορούν στο εμπόριο, κάποιο από τα διαφημιζόμενα συντακτικά και, ενδεχομένως, και κάποιο λεξικό. Παράλληλα, όμως, αξιοποιούν και το διαδίκτυο, όπου υπάρχει πληθώρα επεξεργασμένων αρχαίων θεμάτων. Συνήθως καταφεύγουν στο διαδίκτυο χρησιμοποιητικά, στην προσπάθειά τους να εξοικειωθούν με το επίπεδο των προτεινόμενων θεμάτων ή για να ανακαλύψουν τη μετάφραση του θέματος που διερευνούν. Η ιδέα του σεναρίου στηρίζεται στην αντιστροφή αυτής της πρακτικής. Αντί, δηλαδή, να αναζητούν οι ίδιοι πληροφορίες από το διαδίκτυο, θα προσφέρουν οι ίδιοι αυτή τη δυνατότητα σε άλλους, αναρτώντας ένα θέμα από κάθε άποψη επεξεργασμένο, με την προοπτική να επαναληφθεί η προσπάθεια, ώστε να δημιουργηθεί σταδιακά μια αξιόλογη θεματογραφία.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Οι μαθητές από τα αποσπάσματα των [«Ελληνικών» του Ξενοφόντα](#) που έχουν διδαχθεί στην Α΄ Λυκείου γνωρίζουν ήδη την περίλαμπρη νίκη που ο Λύσανδρος κατήγαγε σε βάρος των Αθηναίων, οι οποίοι παραδόθηκαν, καθώς τους πολιορκούσαν από τη στεριά οι βασιλείς Άγισ και Πausανίας και από τη θάλασσα ο Λύσανδρος. Στη μνήμη των μαθητών, τόσο ο Pausanίας όσο και ο Λύσανδρος έχουν μείνει ως θριαμβευτές, καθώς αυτοί δεν γνωρίζουν τη συνέχεια. Έτσι, λοιπόν, οι μαθητές, μελετώντας τα αποσπάσματα της διδακτικής πρότασης, θα διαπιστώσουν

ότι η ευτυχία δε διαρκεί για πάντα και ότι η μοίρα επιφυλάσσει, συνήθως, δυσάρεστες εκπλήξεις στους μεγάλους άντρες.

Επειδή για το συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός καταφθάνουν από την αρχαιότητα πολλές πληροφορίες, κάποτε αντιφατικές, που ωστόσο αλληλοσυμπληρώνονται, θα δοθεί στους μαθητές η δυνατότητα να διαπιστώσουν πως οι ιστορικές πληροφορίες που έρχονται από την αρχαιότητα διαλέγονται μεταξύ τους, συμπληρώνουν η μια την άλλη, σε σχέση πάντα με την οπτική ή τη σκοπιμότητα του συγγραφέα, και ότι ο φωτισμός της αλήθειας είναι έργο επίπονο και απαιτητικό.

Παράλληλα, δεν πρέπει να αγνοείται και ο κύριος σκοπός του μαθήματος της Θεματογραφίας, που δεν είναι άλλος από τη συστηματική άσκηση των μαθητών, ώστε να είναι σε θέση να κατακτούν γλωσσικά ένα αρχαίο κείμενο σε συνδυασμό με τη διδασκαλία και κάποιου γραμματικοσυντακτικού φαινομένου. Για αυτό τον λόγο, οι μαθητές, εργαζόμενοι ομαδικά, θα αναρτήσουν σε ολοκληρωμένη μορφή στην ιστοσελίδα του σχολείου τους ή της τάξης το πρώτο θέμα της ηλεκτρονικής θεματογραφίας. Η επεξεργασία του θέματος θα γίνει στο πρότυπο των έντυπων θεματογραφιών, ωστόσο θα ενσωματώνει και τα δυναμικά στοιχεία του ψηφιακού κειμένου, ώστε στο τέλος να καταστεί εφικτή η σύγκριση ανάμεσα σε παραδοσιακές και σύγχρονες προσεγγίσεις του αρχαίου κειμένου και να καταδειχθούν τα πλεονεκτήματα ή τα μειονεκτήματα της μιας έναντι της άλλης.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Η παρουσία των ΤΠΕ στο συγκεκριμένο σενάριο είναι καταλυτική και αποτελεί παράγοντα «εκ των ων ουκ άνευ» για την υλοποίησή του, αφού το τελικό προϊόν θα είναι ένα ψηφιακό κείμενο με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (μορφοποίηση, υπερδεσμοί κλπ.), που θα αναρτηθεί στο διαδίκτυο. Τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται είναι τα απλά εργαλεία του Office (κειμενογράφος, υπολογιστικά φύλλα), επιλεγμένες σελίδες του διαδικτύου και λογισμικά επικοινωνίας με τα οποία οι μαθητές είναι αρκετά εξοικειωμένοι. Πιο συγκεκριμένα, οι ΤΠΕ στο συγκεκριμένο σενάριο αναμένεται να χρησιμοποιηθούν ως ερευνητικά εργαλεία, ως εργαλεία

επεξεργασίας και σύνθεσης πληροφοριών, ως δυναμικό περιβάλλον συνεργατικής προσπάθειας, ως πεδίο επικοινωνίας και ανάρτησης προϊόντων συλλογικής προσπάθειας.

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Ψηφιακό Σχολείο - Ψηφιακά Εκπαιδευτικά Βοηθήματα: [Φιλοσοφικός Λόγος Γ' Λυκείου](#).

Κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, 1978. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, τ. Γ1.

Perseus Digital Library [Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Περσέα]:

-Διόδωρος Σικελιώτης, [«Ιστορική Βιβλιοθήκη» 14. 81, 2-6](#). Στο *Diodorus of Sicily*, I-XII. 1989. Engl. translation by C. H. Oldfather. Vol. 4-8. Cambridge, MA: Harvard University Press - London: William Heinemann, Ltd.

-Ξενοφών, «Ελληνικά», [3.5.17,6 - 20,1](#). Στο *Xenophontis opera omnia*, vol. I-V. 1900-1921. Ed. E. C. Marchant. Oxford, Clarendon Press.

-Ξενοφών, «Ελληνικά», 3.5.22,4 - 25,9: α. [κείμενο](#) και β. [αγγλική μετάφραση](#). Στο *Xenophon in Seven Volumes*, 1 and 2. C. L. Brownson. Cambridge, MA: Harvard University Press – London: William Heinemann, Ltd. [vol. 1:1918/ vol. 2: 1921].

-Παυσανίας, «Ελλάδος περιήγησις», [3.5.5,1 - 5.6.6](#). Στο *Pausaniae Graeciae Descriptio*, I - III. 1903. Ed. F. Spiro. Leipzig, Teubner.

-Πλούταρχος, «Λύσανδρος», [28.3](#), [28.5-6](#), [29.1](#). Στο *Plutarch's Lives*. 1916. Engl. translation by Bernadotte Perrin. Cambridge, MA: Harvard University Press. – London: William Heinemann Ltd.

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

Ιστοσελίδες

[Ελληνική Βικιπαίδεια](#) [Ελεύθερη Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια].

Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα [Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας]:

-[Αρχές Σύνταξης της Αρχαιοελληνικής Γλώσσας](#)

-[Βασικό Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής](#)

[Sprachkurs für Altgriechisch](#) [Griechischer Spachkurs online: Διαδικτυακά Μαθήματα (Αρχαίας) Ελληνικής Γλώσσας].

[Φιλολογικά Βήματα στο Web](#) [Ιστοχώρος του Στ. Παπακωνσταντίνου - Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο].

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Ο καθηγητής έχει ήδη χωρίσει τους μαθητές σε ομάδες (τέσσερις ή έξι, ανάλογα με τη δύναμη του τμήματος). Κάθε ομάδα αποτελείται από τρεις ή τέσσερις μαθητές. Ο χωρισμός σε ομάδες έχει γίνει με βάση τις ιδιαίτερες απαιτήσεις του σεναρίου, την ιδιαιτερότητα του τμήματος και την επιθυμία των μαθητών. Παράλληλα, τους έχει ενημερώσει ήδη ότι θα εργαστούν ομαδικά και ότι θα αξιοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες, ώστε να είναι ψυχολογικά προετοιμασμένοι και να μη χάνεται χρόνος.

Α΄ Φάση

1^η διδακτική ώρα: Θυμάστε τον Λύσανδρο;

Ο καθηγητής ρωτάει τους μαθητές αν θυμούνται τον Λύσανδρο, τον θριαμβευτή στους Αιγός ποταμούς. Η αλήθεια είναι ότι κάποιοι, ενδεχομένως και οι καλοί μαθητές, δεν θα μπορούν να συνδέσουν το όνομα με τον πρωταγωνιστή των γεγονότων του 405 - 404 π.Χ., τα οποία διδάχθηκαν αναλυτικότερα στην Α΄ Λυκείου, διαπίστωση οδυνηρή που, ωστόσο, πρέπει να μας προβληματίσει για τα αίτια που προκαλούν αυτό το αποτέλεσμα. Αφού, λοιπόν, αναμοχλεύσουμε κάποιες πληροφορίες, ανασκαλεύοντας τη μνήμη των μαθητών, τους ρωτάμε, στη συνέχεια, αν γνωρίζουν ποιο ήταν το τέλος του ευφύεστατου και ικανότατου στρατηγού.

Ελάχιστοι, ενδεχομένως, θα το γνωρίζουν, οπότε η ενασχόληση με το 1^ο Φύλλο Εργασίας θα τους δώσει και τις απαντήσεις.

Οι δραστηριότητες του 1^{ου} Φύλλου Εργασίας, που είναι κοινό για όλες τις ομάδες, είναι στο σύνολό τους απλές και δεν αναμένεται να προκαλέσουν κάποια ιδιαίτερη δυσκολία. Στόχος των δραστηριοτήτων αυτών είναι η δημιουργία ενός αναγκαίου «προγεφυρώματος» με το κυρίως κείμενο της διδακτικής πρότασης, το οποίο αναφέρεται στα γεγονότα μετά τον θάνατο του Λυσάνδρου, που οδήγησαν στην καταδίκη του Πausanias.

Πιο συγκεκριμένα, αρχικά οι μαθητές ενημερώνονται από τη Βικιπαίδεια για τη μάχη της Αλιάρτου και, στη συνέχεια, δίνονται στους μαθητές τρία αποσπάσματα αρχαίων συγγραφέων στο πρωτότυπο και σε μετάφραση που αναφέρονται στο ίδιο θέμα, δηλαδή στον θάνατο του Λυσάνδρου. Τα κείμενα αυτά έχουν ομοιότητες, έχουν όμως και διαφορές. Έτσι, λοιπόν, επιβεβαιώνουν τεκμηριωμένα τα γραφόμενα στη Βικιπαίδεια. Στη συνέχεια, απομονώνουν κάποιες φράσεις από το αρχαίο κείμενο και συσχετίζουν τις γλωσσικές επιλογές καθώς και το είδος της σύνταξης (ενεργητική - παθητική) με τις εκάστοτε επιδιώξεις ή τις προθέσεις του συγγραφέα. Στο τέλος, ζητείται από τους μαθητές να αποφανθούν οι ίδιοι σχετικά με το αν ο Πausanias φέρει κάποια ευθύνη για τον θάνατο του Λυσάνδρου. Έτσι, ασκούν την κρίση τους και τοποθετούνται υπεύθυνα απέναντι σε ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα. Τέλος, για εργασία στο σπίτι ανατίθεται η μελέτη του ιστορικού γεγονότος από την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους», προκειμένου να συγκρίνουν και να κατανοήσουν ποιες πληροφορίες υιοθέτησαν και ποιες απέρριψαν οι σύγχρονοι ιστορικοί. Αναμένεται, λοιπόν, οι μαθητές να συσχετίσουν την ιστορία με τις αρχαίες πηγές, να συνειδητοποιήσουν τη δυσκολία της ανακάλυψης της αλήθειας και να κατανοήσουν ότι η ιστορία δεν υπάρχει με τρόπο απόλυτο, αλλά κατασκευάζεται στη βάση κάποιων επιστημονικών κριτηρίων.

Σημείωση: Με το πέρας της 1^{ης} ώρας μοιράζονται σε κάθε μαθητή τρεις φωτοτυπίες: μία με τη διαγραμματική απόδοση της προϊστορίας, μία με το σχετικό απόσπασμα

από την «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» και μία με τα [δύο κείμενα](#) που αποτελούν και τον άξονα της συγκεκριμένης διδακτικής πρότασης. Δε δίδεται το Φύλλο Εργασίας της επόμενης διδακτικής ώρας, μόνο τα κείμενα σε έντυπη μορφή, με την οδηγία να τα ρίξουν μια ματιά στα πλαίσια μιας πρώτης επιδερμικής προσέγγισής τους.

Β' Φάση

2^η διδακτική ώρα: Χρησιμοποιείτε κάποια θεματογραφία:

Ο καθηγητής ρωτάει τους μαθητές του αν χρησιμοποιούν κάποια θεματογραφία, στο πλαίσιο της προετοιμασίας τους για τις πανελλήνιες εξετάσεις. Ακολουθεί συζήτηση σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν οι θεματογραφίες τα αρχαία κείμενα και πώς οργανώνεται το περιεχόμενό τους. Αν κάποιος μαθητής δεν έχει δει ποτέ του θεματογραφία, μπορεί να αντλήσει πληροφορίες κάνοντας αναζήτηση στο διαδίκτυο.

Στη συζήτηση που ακολουθεί καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι στις διάφορες θεματογραφίες ανάλογα με το στόχο των δημιουργιών της υπάρχουν τα παρακάτω:

- Κάποιος τίτλος αποκαλυπτικός του περιεχομένου.
- Κάποιο εισαγωγικό σημείωμα ή κάποια σύντομη απόδοση του περιεχομένου.
- Το αρχαίο κείμενο με τη βιβλιογραφική του αναφορά.
- Σύντομο λεξιλόγιο με μετάφραση των λέξεων που εικάζεται ότι δεν είναι γνωστές.
- Μετάφραση του κειμένου (Συνήθως σε πίνακα με δύο στήλες. Η αριστερή στήλη περιέχει το αρχαίο κείμενο, ενδεχομένως με κάποια αναδιάταξη και η δεξιά στήλη περιέχει την αντίστοιχη μετάφραση).
- Γραμματική αναγνώριση όλων των λέξεων του κειμένου ή μέρους αυτών.
- Πλήρη συντακτική ανάλυση του κειμένου.
- Μελέτη κάποιου ή κάποιων συντακτικών (ή γραμματικών) φαινομένων με αφορμή τη συχνή ή έστω μεμονωμένη παρουσία τους στο κείμενο.
- Ασκήσεις εμπέδωσης και απαντήσεις.

- Κάποια, ενδεχομένως, εικόνα στην αρχή ή στο τέλος.

Ο καθηγητής επανέρχεται ρωτώντας τους τώρα ποιο πλεονέκτημα (ή μειονέκτημα) πιστεύουν ότι θα υπήρχε, αν το κείμενο της θεματογραφίας ήταν ψηφιακό, και τους αποκαλύπτει ότι με το κείμενο που έχουν στα χέρια τους θα εργαστούν ομαδικά προς αυτή την κατεύθυνση. Τους ενημερώνει για την πρόθεσή του να δημιουργήσει μια ψηφιακή θεματογραφία στην ιστοσελίδα του σχολείου ή της τάξης, την οποία θα εγκαινιάσουν, τιμής ένεκεν, οι συγκεκριμένοι μαθητές, καθώς η εργασία τους θα είναι η πρώτη που θα αναρτηθεί στον οικείο χώρο.

Για να γίνει όμως αυτό, πρέπει πρώτα να κατακτηθεί το κείμενο τόσο σε επίπεδο νοήματος όσο και σε επίπεδο σύνταξης με τον ίδιο χωρισμό ομάδων που ίσχυε και την πρώτη ώρα.

Στη συνέχεια, οι μαθητές κατεβάζουν στους υπολογιστές τους τα δύο κείμενα σε αρχείο Word. Ακολουθεί σωστή ανάγνωση των δύο κειμένων από τον καθηγητή με στόχο την ποιοτική τους πρόσληψη από τους μαθητές. Στη συνέχεια, οι ομάδες με πολλαπλές αναγνώσεις προσπαθούν να συνομιλήσουν με τα κείμενα και να αποκαλύψουν τόσο το περιεχόμενο όσο και τις δομές τους. Πέντε λεπτά πριν από τη λήξη της ώρας, εκπρόσωποι των ομάδων ενημερώνουν προφορικά τον διδάσκοντα για τα σκοτεινά σημεία και για τις δυσκολίες που συναντούν στην κατάκτηση του κειμένου. Εκείνος τις καταγράφει, προκειμένου να μελετήσει τις μαθησιακές ανάγκες του τμήματος, ώστε να τις αντιμετωπίσει στα επόμενα μαθήματα. Βέβαια, τα δυο κείμενα είναι σχετικά εύκολα, ωστόσο, δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι έχουμε να κάνουμε με μαθητές Β΄ Λυκείου εθισμένους στην «ασφάλεια» της μετωπικής διδασκαλίας.

Στη συνέχεια, ο διδάσκων εγχειρίζεται σε κάθε μαθητή φωτοτυπία που περιέχει κάποια στοιχεία λεξιλογικά αλλά και τη διαγραμματική απόδοση της δομής των κειμένων, προκειμένου να λύσει τις απορίες που είχε και να ασχοληθεί πιο συστηματικά με την κατανόηση του κειμένου. Δίδεται, επίσης, στους μαθητές και η ηλεκτρονική διεύθυνση (Url) με την ψηφιακή απεικόνιση της φωτοτυπίας τους.

Επειδή ο διδάσκων γνωρίζει περισσότερο από τον καθένα, αναδιατάσσει τις ομάδες και ανάλογα με τις δυνατότητες των μαθητών ορίζει:

Τους μεταφραστές, οι οποίοι θα συντάξουν τη μετάφραση και το λεξιλόγιο, ετυμολογία, ομόρριζες λέξεις κ.α.

Τους συντακτικολόγους, οι οποίοι θα προβούν σε πλήρη συντακτική ανάλυση των κειμένων (ανάλυση, αιτιολόγηση κλπ)

Τους γλωσσολόγους, που θα προβούν σε γραμματική αναγνώριση όλων των λέξεων του κειμένου, κλίση πτωτικών, παραθετικά, αρχικοί χρόνοι, αντικαταστάσεις κλπ.

Τους ερευνητές, οι οποίοι θα επιλέξουν ένα γραμματικό ή συντακτικό φαινόμενο που επιχωριάζει στα δυο κείμενα και θα το παρουσιάσουν αναλυτικά με τους κατάλληλους πίνακες και τις κατάλληλες ασκήσεις, συνοδευόμενες με τις ορθές απαντήσεις για εμπέδωση μέσω της εξάσκησης. Μπορούν, επίσης, να ζητήσουν από τους πληροφορικούς και την κατασκευή κάποιας σχετικής ψηφιακής άσκησης (σταυρόλεξο κλπ.)

Τους πληροφορικούς, οι οποίοι θα αναλάβουν να διασυνδέσουν ψηφιακά μέσω των κατάλληλων υπερδεσμών κάθε λέξη ή φράση των κειμένων είτε με το [Βασικό Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής](#), που όμως είναι πολύ φτωχό, είτε με κάποιο γραμματικό [ή συντακτικό φαινόμενο](#) που παρουσιάζεται με λεπτομέρεια στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Η σύνδεση μπορεί να γίνει και με σχετικό λήμμα στη [Βικιπαίδεια](#). Η ομάδα αυτή θα επιμεληθεί και την ψηφιακή μορφή του τελικού προϊόντος, συνενώνοντας και μορφοποιώντας κατάλληλα τις επιμέρους συνεισφορές των ομάδων. Το τελικό προϊόν θα επιδοθεί για έλεγχο στον διδάσκοντα, ο οποίος υποδεικνύει διορθώσεις ή εγκρίνει και προχωρά στην ανάρτησή του στο δικτυακό τόπο.

Συστήνεται στις ομάδες να στοχαστούν στο επόμενο διήμερο, προκειμένου να καθορίσουν τον τρόπο με τον οποίο θα εργαστούν (εργαλεία, ρόλοι, μέθοδος, τεχνικά ζητήματα), ώστε να πετύχουν το καλύτερο δυνατό. Ακολουθεί μια επαφή με τον

διδάσκοντα, ο οποίος ενημερώνεται σχετικά και υποδεικνύει εργαλεία και λύσεις, δίνοντας οδηγίες σε κάθε ομάδα ξεχωριστά. Η ενημέρωση μπορεί να γίνει είτε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου είτε μέσω Skype ή μέσω Moodle με τη χρήση του εργαλείου επικοινωνίας και εικονικής τάξης Big Blue Button.

Γ' Φάση

3^η, 4^η, 5^η διδακτική ώρα: Συγγραφή θεματογραφίας

Στις επόμενες δύο διδακτικές ώρες -ίσως και τρεις- οι μαθητές εργάζονται συστηματικά και αξιοποιούν τα διαθέσιμα εργαλεία του έντυπου λόγου, κυρίως όμως τα ψηφιακά εργαλεία, που είναι και αξιόλογα και πολυάριθμα, προκειμένου να ολοκληρώσουν το έργο τους. Για κάθε δυσκολία ή αμφιβολία ενημερώνουν τον διδάσκοντα, ο οποίος παρακολουθεί διακριτικά τη πορεία και συντονίζει το έργο των ομάδων.

Είναι πολύ σημαντικό η ομάδα των ερευνητών να καταλήξει η ίδια στο φαινόμενο το οποίο θα παρουσιάσει αναλυτικά, παρατηρώντας με προσοχή τα συντακτικά φαινόμενα που παρουσιάζονται στο κείμενο. Για λόγους ώθησης του ενδιαφέροντος και διεύρυνσης της οπτικής των μαθητών, στη διαγραμματική απόδοση των κειμένων, που δίνεται από τον διδάσκοντα ως σημειωτικός πόρος στους μαθητές, οι μετοχές αναλύονται σε ισοδύναμες προτάσεις και σε μερικές περιπτώσεις παρατηρείται και το αντίθετο. Έτσι, απλώς προτείνονται από τον διδάσκοντα τα παρακάτω θέματα:

- Επιθετική και επιρρηματική μετοχή.
- Μετατροπή μετοχής σε ισοδύναμη πρόταση.
- Απόλυτη και συνημμένη μετοχή.
- Παρατακτική και υποτακτική σύνδεση.
- Ειδικές προτάσεις.
- Πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις (μερική ή ολική άγνοια, μετατροπή σε ευθεία ερώτηση).

- Ενδοιαστικές προτάσεις.
- Δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις.
- Προεξαγγελτική παράθεση.
- Συμπερασματικές προτάσεις.
- Υποθετικές προτάσεις - Υποθετικοί λόγοι.

Αν, ωστόσο, οι μαθητές πελαγοδρομούν, τότε ο διδάσκων ορίζει ο ίδιος ένα γραμματικό και ένα συντακτικό φαινόμενο, από εκείνα που δεν έχει διδάξει, ώστε να ξεπεραστούν οι παλιωδίες και η διστακτικότητα των μαθητών. Βέβαια, είναι πολύ σημαντικό οι μαθητές να είναι εξοικειωμένοι με την πολυτονική γραφή. Επειδή το μέγεθος της εργασίας είναι μεγάλο, προτείνεται για διευκόλυνση η χρήση του λογισμικού *Επαγγελματική Ελληνογλωσσία*, που διαθέτει σύστημα αυτόματου πολυτονισμού. Το ψηφιακό κείμενο που θα παραγάγουν οι μαθητές θα πρέπει να διακρίνεται για την εγκυρότητα αλλά και για την αισθητική αρτιότητα, οπότε η πολυτονική γραφή θεωρείται στοιχείο «εκ των ων ουκ άνευ». Επίσης, ο διδάσκων καλό θα είναι να μπορεί να τους προτείνει κάποιες μορφοποιήσεις και να τους υποδεικνύει αποτελεσματική χρήση κυρίως του κειμενογράφου σε επίπεδο στηλοθετών, περιθωρίων, έμφασης και καλαίσθητων πινάκων. Καλό είναι ο διδάσκων να έχει μαζί του δυο τρεις έντυπες θεματογραφίες και την ηλεκτρονική διεύθυνση κάποιας ψηφιακής θεματογραφίας, ώστε οι μαθητές να πάρουν κάποιες ιδέες χρήσιμες για την εργασία τους. Αν χρησιμοποιήσουν κάποιο εννοιολογικό χάρτη, συστήνεται ο δικτυακός τόπος [Text2MindMap](#), που είναι εύκολος στη χρήση και πολύ λειτουργικός, χωρίς να προσφέρεται βέβαια για πολύ απαιτητικές εργασίες. Σε περίπτωση που μελετήσουν κάποιο γραμματικό φαινόμενο, προτείνεται η αξιοποίηση του παρακάτω δικτυακού τόπου για την [αρχαία ελληνική γλώσσα](#). Κυρίως, όμως, προτείνεται η αξιοποίηση της [Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα](#) και του [Ψηφιακού Φροντιστηρίου](#) του Υπουργείου Παιδείας. Συστήνεται, επίσης, στους μαθητές η αξιοποίηση έντυπων αλλά και ψηφιακών πόρων και ο σωστός καταμερισμός. Είναι πολύ σημαντικό οι μαθητές να κατανοήσουν ότι πρόκειται για

συλλογικό έργο που απαιτεί υπεύθυνη εργασία και άψογο συντονισμό, προκειμένου να θεωρούν όλοι ότι συμμετείχαν ισότιμα στη διαμόρφωση του τελικού προϊόντος.

Βασικό κείμενο της ενότητας είναι το πρώτο κείμενο από τα «Ελληνικά» του Ξενοφώντα. Το δεύτερο κείμενο απλώς θα προστεθεί ως παράλληλο κείμενο που είτε θα φωτίσει το πρώτο κείμενο είτε θα το συμπληρώσει.

Δ' Φάση

6^η διδακτική ώρα: Ανάδειξη-ανάρτηση επεξεργασμένου ψηφιακού αρχαίου κειμένου

Την ώρα αυτή, εκτός από την παρουσίαση του συνολικού προϊόντος, διεξάγεται και συζήτηση σχετικά με τις νεοαποκτηθείσες εμπειρίες, τα προβλήματα και τις δυσκολίες του εγχειρήματος και αξιολόγηση της προσπάθειας μέσω συμπλήρωσης έντυπου και ψηφιακού ερωτηματολογίου.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Δραστηριότητα 1^η

Ο Πελοποννησιακός πόλεμος τερματίστηκε με την παράδοση της Αθήνας το 404 π.Χ. Δέκα χρόνια το αργότερο μετά, το ιστορικό τοπίο είναι τελείως διαφορετικό. Αναζητήστε πληροφορίες για τον [Κορινθιακό πόλεμο](#) και τη [Μάχη της Αλιάρτου](#) και κρατήστε πρόχειρες σημειώσεις για τα γεγονότα.

Αποτυπωμένη την προϊστορία των γεγονότων με τη μορφή δράσης-αντίδρασης μπορείτε να τη δείτε και στο συγκεκριμένο [διάγραμμα](#).

Στη συνέχεια και αφού μελετήσετε τα επόμενα τρία αποσπάσματα που αναφέρονται στα ίδια γεγονότα, να επιβεβαιώσετε και να αξιολογήσετε το συγκεκριμένο περιεχόμενο από τη Βικιπαίδεια.

Εκδοχή 1^η

<p>ὁ δὲ Λύσανδρος, ἄγων τὸ ἀπὸ Φωκέων καὶ Ὀρχομενοῦ καὶ τῶν κατ' ἐκεῖνα χωρίων στράτευμα, ἔφθη τὸν Πausανίαν ἐν τῷ Ἀλιάρτῳ γενόμενος. ἤκων δὲ οὐκέτι ἡσυχίαν ἔχων ἀνέμενε τὸ ἀπὸ Λακεδαιμόνος στράτευμα, ἀλλὰ σὺν οἷς εἶχεν ἦει πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Ἀλιαρτίων. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔπειθεν αὐτοὺς ἀφίστασθαι καὶ αὐτονόμους γίνεσθαι· ἐπεὶ δὲ τῶν Θηβαίων τινὲς ὄντες ἐν τῷ τείχῳ διεκάλυον, προσέβαλε πρὸς τὸ τεῖχος. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ Θηβαῖοι, δρόμῳ ἐβοήθουν οἱ τε ὀπλίται καὶ οἱ ἵππεις. ὁπότερα μὲν οὖν, εἴτε λαθόντες τὸν Λύσανδρον ἐπέπεσον αὐτῷ εἴτε καὶ</p>	<p>Κι ο Λύσανδρος, οδηγώντας το στράτευμα που συγκέντρωσε από τους Φωκείς, τον Ορχομενό και από άλλες πόλεις εκείνης της περιοχής, πρόλαβε και έφθασε στην Αλίαρτο πριν από τον Πausανία. Με το που έφτασε δεν παρέμενε αδρανής περιμένοντας το στράτευμα από τη Σπάρτη, αλλά βάδισε εναντίον του τείχους των Αλιαρτίων με όσες δυνάμεις διέθετε. Στην αρχή, προσπάθησε να τους πείσει να αποστατήσουν και να κερδίσουν έτσι την αυτονομία τους. Επειδή όμως κάποιοι Θηβαίοι που βρίσκονταν στο τεῖχος προσπάθησαν να τον εμποδίσουν, επιτέθηκε στο τεῖχος. Μόλις τα έμαθαν αυτά οι Θηβαίοι, έτρεξαν εσπευσμένα προσφέροντας βοήθεια και με το πεζικό και με το ιππικό. Και</p>
---	---

<p>αίσθόμενος προσιώντας ὡς κρατήσων ὑπέμενεν, ἄδηλον· τοῦτο δ' οὖν σαφές, ὅτι παρὰ τὸ τεῖχος ἢ μάχη ἐγένετο· καὶ τροπαῖον ἔστηκε πρὸς τὰς πύλας τῶν Ἀλιαρτίων. ἐπεὶ δὲ ἀποθανόντος Λυσάνδρου ἔφευγον οἱ ἄλλοι πρὸς τὸ ὄρος, ἐδίωκον ἐρωμένως οἱ Θηβαῖοι.</p> <p>Ξενοφῶντα «Ελληνικά» 3.5.17,6 – 3.5.20,1</p>	<p>δεν είναι διακριβωμένο τι από τα δυο συνέβη, αν δηλαδή επιτέθηκαν στον Λύσανδρο χωρίς αυτός να τους πάρει είδηση, ή αν τους αντιλήφθηκε να πλησιάζουν, ωστόσο όμως παρέμεινε πιστεύοντας ότι θα τους νικήσει. Αυτό, όμως, είναι ξεκάθαρο, ότι η μάχη γινόταν πλάι στο τείχος. Και έστησε και τρόπαιο κοντά στις πύλες του τείχους των Αλιαρτίων. Κι όταν σκοτώθηκε ο Λύσανδρος και οι δικοί του έτρεχαν προς το βουνό, οι Θηβαίοι άρχισαν να τους καταδιώκουν με σθένος.</p> <p>Μετάφραση: Στάθης Παπακωνσταντίνου</p>
---	---

Εκδοχή 2^η

<p>ἐκεῖνος δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἔγνω τὴν στρατιὰν ἰδρῦσας ἐπὶ λόφου περιμένειν τὸν Πausανίαν· ἔπειτα προοιούσης τῆς ἡμέρας ἀτρεμεῖν οὐ δυνάμενος, λαβὼν τὰ ὄπλα καὶ τοὺς συμμάχους παρορμήσας ὀρθίῳ τῇ φάλαγγι παρὰ τὴν ὁδὸν ἤγε πρὸς τὸ τεῖχος. [...]</p> <p>Πλουτάρχου «Λύσανδρος» 28.3.</p> <p>Οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει Θηβαῖοι μετὰ τῶν Ἀλιαρτίων συντεταγμένοι τέως μὲν ἠσύχαζον, ἐπεὶ δὲ τὸν Λύσανδρον ἄμα τοῖς πρώτοις προσπελάζοντα τῷ τείχει</p>	<p>Εκεῖνος, λοιπόν, (ο Λύσανδρος) αρχικά, αφού τοποθέτησε το στράτευμα σε ένα λόφο, αποφάσισε να περιμένει τον Πausανία. Στη συνέχεια, όμως, κι όσο προχωρούσε η μέρα, μη μπορώντας να κάθεται άπραγος, πήρε τα όπλα και, αφού ενθάρρυνε τους συμμάχους, κατευθύνθηκε προς το τείχος προχωρώντας παράλληλα με την οδό σε σχηματισμό ὀρθιας φάλαγγας. [...]</p> <p>Οι Θηβαίοι που βρίσκονταν στην πόλη και είχαν συνταχθεί στο πλευρό των Αλιαρτίων μέχρι εκείνη την ώρα λούφαζαν. Μόλις όμως είδαν τον Λύσανδρο να πλησιάζει το τείχος</p>
--	--

<p>κατείδον, ἔξαπίνης ἀνοίξαντες τὰς πύλας καὶ προσπεσόντες αὐτόν τε μετὰ τοῦ μάντεως κατέβαλον καὶ τῶν ἄλλων ὀλίγους τινάς· οἱ γὰρ πλεῖστοι ταχέως ἀνέφυγον πρὸς τὴν φάλαγγα. τῶν δὲ Θηβαίων οὐκ ἀνιέντων, ἀλλὰ προσκειμένων αὐτοῖς, ἐτράποντο πάντες ἀνὰ τοὺς λόφους φεύγειν, καὶ χίλιοι πίπτουσιν αὐτῶν. ἀπέθανον δὲ καὶ Θηβαίων τριακόσιοι. [...]</p> <p>«Λύσανδρος» 28.5 - 6.</p> <p>Τῷ δὲ Πausανία τὸ πάθος ἀγγέλλεται καθ' ὁδὸν ἐκ Πλαταιῶν εἰς Θεσπιάς πορευομένῳ· καὶ συνταξάμενος ἦκε πρὸς τὸν Ἀλάρτον.</p> <p>«Λύσανδρος» 29.1</p>	<p>ἀνάμεσα στους πρώτους, ἀνοίξαν ξαφνικά τις πύλες και, αφού επιτέθηκαν, σκότωσαν τον ίδιο μαζί με τον μάντη και λίγους ακόμη από τους άλλους. Οι πιο πολλοί γρήγορα επέστρεψαν στη φάλαγγα. Και καθώς οι Θηβαίοι δε χαλάρωναν την επίθεση, αλλά απεναντίας τους πλησίαζαν, τράπηκαν ὅλοι σε φυγή προς τους γύρω λόφους και σκοτώθηκαν χίλιοι από αυτούς. Σκοτώθηκαν ὁμως και τριακόσιοι Θηβαίοι. [...]</p> <p>Η συμφορά ανακοινώθηκε στον Πausανία, ενώ αυτός είχε ξεκινήσει από τις Πλαταιές και κατευθύνονταν προς τις Θεσπιές. Ανασυντάχθηκε αμέσως και ξεκίνησε για την Αλίαρτο.</p> <p>Μετάφραση: Στάθης Παπακωνσταντίνου</p>
---	--

Εκδοχή 3^η

<p>Βοιωτοὶ [...] ὥρμησαν, καὶ κατέλαβον Ἀλάρτον ὑπὸ Λυσάνδρου καὶ Φωκέων πολιορκουμένην. γενομένης δὲ μάχης ὅτε Λύσανδρος ἔπεσε καὶ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν συμμάχων πολλοὶ [...]</p> <p>Δ. Σικελιώτη, «Ιστορική βιβλιοθήκη», 14, 81, 2 - 6</p>	<p>Οι Βοιωτοί, λοιπόν, [...] εξαπέλυσαν επίθεση και κυριεύσαν την Αλίαρτο που πολιορκούνταν από τον Λύσανδρο και τους Φωκείς. Στη μάχη που έγινε σκοτώθηκε και ο Λύσανδρος και ἄλλοι πολλοί και από τους Λακεδαιμονίους και από τους συμμάχους.</p> <p>Μετάφραση: Στάθης Παπακωνσταντίνου</p>
---	---

Δραστηριότητα 2^η

Βρείτε στα τρία κείμενα και απομονώστε το τμήμα του κειμένου που αναφέρεται στο θάνατο του Λυσάνδρου. Παρατηρήστε το είδος της σύνταξης (ενεργητική – παθητική) αλλά και τον ρηματικό τύπο που κάθε φορά επιλέγεται και να συσχετίσετε τις επιλογές αυτές ανάλογα με το είδος του κειμένου και την πρόθεση του συγγραφέα. (Ο Ξενοφώντας, σύγχρονος των γεγονότων, γράφει μικρο-ιστορία, ο Διόδωρος Σικελιώτης, πολύ μεταγενέστερος, γράφει μακρο-ιστορία και ο Πλούταρχος, ακόμη πιο μεταγενέστερος, γράφει τη βιογραφία του Λυσάνδρου). Καταγράψτε στο παρακάτω πλαίσιο τις διαπιστώσεις σας.

Δραστηριότητα 3^η

Τι πιστεύετε ότι έγινε τελικά στην Αλίαρτο; Πού βρίσκεται η αλήθεια; Βλέπετε, κατά την άποψή σας, να φέρει κάποια ευθύνη ο Πausanίας; Καταγράψτε με συντομία στο παρακάτω πλαίσιο τη γνώμη σας προσπαθώντας να την τεκμηριώσετε.

Δραστηριότητα για το σπίτι

Δείτε τώρα τι αναφέρεται στην «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» (τόμος Γ΄1, σελ. 355) σχετικά με τα γεγονότα αυτά; Σε ποιες λεπτομέρειες δίνεται έμφαση, ποιες δεν αναφέρονται, ως ανακριβείς ή αναξιόπιστες, και ποιες επιπλέον πληροφορίες αναφέρονται; Να ετοιμάσεις μια προφορική εισήγηση με τα παραπάνω ερωτήματα,

ώστε να ενημερώσεις τους συμμαθητές σου, εάν σου ζητηθεί, στην επόμενη διδακτική ώρα.

Τα υπόλοιπα φύλλα εργασίας αναφέρονται στα παρακάτω κείμενα και έχει γίνει αναλυτική περιγραφή τους στην προηγούμενη ενότητα.

Βασικό κείμενο της ενότητας

ὁ δὲ Πausανίας συγκαλέσας πολεμάρχους καὶ πεντηκοντῆρας ἐβουλεύετο πότερον μάχην συνάπτει ἢ ὑπόσπονδον τὸν τε Λύσανδρον ἀναιροῖτο καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ πεσόντας. λογιζόμενος δ' ὁ Πausανίας καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐν τέλει Λακεδαιμονίων ὡς Λύσανδρος τετελευτηκῶς εἶη καὶ τὸ μετ' αὐτοῦ στράτευμα ἠττημένον ἀποκεχωρήκοι, καὶ Κορίνθιοι μὲν παντάπασιν οὐκ ἠκολούθουν αὐτοῖς, οἱ δὲ παρόντες οὐ προθύμως στρατεύοντο· ἐλογίζοντο δὲ καὶ τὸ ἵππικὸν ὡς τὸ μὲν ἀντίπαλον πολὺ, τὸ δὲ αὐτῶν ὀλίγον εἶη, τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι οἱ νεκροὶ ὑπὸ τῶν τείχει ἔκειντο, ὥστε οὐδὲ κρείττοσιν οὔσι διὰ τοὺς ἀπὸ τῶν πύργων ῥάδιον εἶη ἀνελέσθαι· διὰ οὖν πάντα ταῦτα ἔδοξεν αὐτοῖς τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀναιρεῖσθαι. οἱ μέντοι Θηβαῖοι εἶπαν ὅτι οὐκ ἂν ὑποδοῖεν τοὺς νεκρούς, εἰ μὴ ἐφ' ὧτε ἀπιέναι ἐκ τῆς χώρας. οἱ δὲ ἄσμενοί τε ταῦτα ἤκουσαν καὶ ἀνελόμενοι τοὺς νεκροὺς ἀπῆσαν ἐκ τῆς Βοιωτίας. τούτων δὲ πραχθέντων οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἀθύμως ἀπῆσαν, οἱ δὲ Θηβαῖοι μάλα ὕβριστικῶς, εἰ καὶ μικρὸν τις τῶν χωρίων του ἐπιβαίη, παίοντες ἐδίωκον εἰς τὰς ὁδοὺς. αὕτη μὲν δὴ οὕτως ἡ στρατιὰ τῶν Λακεδαιμονίων διελύθη. ὁ μὲντοι Πausανίας ἐπεὶ ἀφίκετο οἴκαδε, ἐκρίνετο περὶ θανάτου. κατηγορούμενος δ' αὐτοῦ καὶ ὅτι ὑστερήσειεν εἰς Ἀλίαρτον τοῦ Λυσάνδρου, συνθέμενος εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν παρέσεσθαι, καὶ ὅτι ὑποσπόνδους ἀλλ' οὐ μάχῃ ἐπειράτο τοὺς νεκροὺς ἀναιρεῖσθαι, καὶ ὅτι τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων λαβὼν ἐν τῷ Πειραιεῖ ἀνῆκε, καὶ πρὸς τούτοις οὐ παρόντος ἐν τῇ δίκῃ, θάνατος αὐτοῦ κατεγνώσθη· καὶ ἔφυγεν εἰς Τεγέαν, καὶ ἐτελεύτησε μὲντοι ἐκεῖ νόσῳ.

Ξενοφών, «Ελληνικά» 3.5.22,4 – 3.5.25,9

Παράλληλο – συμπληρωματικό κείμενο

ἔδεισεν οὖν ὁ Πανσανίας διπλοῦ στρατιωτικοῦ πολεμίων ἀνδρῶν μεταξὺ ἀποληφθῆναι, καὶ οὕτω σπονδάς τε πρὸς τοὺς Θηβαίους ἐποιήσατο καὶ τοὺς ὑπὸ τῶ Ἀλιαρτίων τείχει πεσόντας ἀνείλετο. τοῦτο Λακεδαιμονίοις μὲν ἐγένετο οὐ κατὰ γνώμην, ἐγὼ δὲ ἐπαινῶ τῶνδε ἔνεκα τὸ βούλευμα· ἄτε γὰρ εὖ εἰδὼς ὁ Πανσανίας ὡς τὰ σφάλματα ἀεὶ Λακεδαιμονίοις γίνονται ἐν μέσῳ πολεμίων ἀποληφθεῖσι, τότε ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ νήσῳ δεῖμα ἐποιήσατο μὴ σφισι καὶ αὐτὸς τρίτου γένηται κακοῦ πρόφασις. τότε δὲ ἐν αἰτία ποιουμένων τῶν πολιτῶν τὴν βραδυτῆτα αὐτοῦ τὴν ἐς Βοιωτίαν οὐχ ὑπέμεινεν ἐσελθεῖν ἐς δικαστήριον, Τεγεᾶται δὲ αὐτὸν τῆς Ἀθηναῶν ἰκέτην ἐδέξαντο τῆς Ἀλέας. ἦν δὲ ἄρα τὸ ἱερὸν τοῦτο ἐκ παλαιοῦ Πελοποννησίοις πᾶσιν αἰδέσιμον καὶ τοῖς αὐτόθι ἰκετεύουσιν ἀσφάλειαν μάλιστα παρείχετο·

Πανσανίας, «Ελλάδος Περιήγησις» 3.5.5,1 – 3.5.6,6

Z. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο αυτό συνδυάζει τη διδασκαλία ενός αδιδακτου κειμένου στο πλαίσιο του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Θεματογραφίας τόσο με τα παραδοσιακά συμβατικά όσο και με τα ηλεκτρονικά μέσα διδασκαλίας. Επαφίεται, λοιπόν, στον εκπαιδευτικό να περιορίζει ή να διευρύνει τον ρόλο των ΤΠΕ, ανάλογα με τη δεκτικότητα και τη συμμετοχικότητα των μαθητών, αναπροσαρμόζοντας τις στρατηγικές του. Ενδεχομένως, θα μπορούσε να ανατεθεί στους μαθητές η επιλογή των κειμένων, πάντα, βέβαια, με την έγκριση του διδάσκοντος. Στην περίπτωση αυτή, θα είχαμε διεύρυνση της μαθητοκεντρικότητας, αλλά ενδεχομένως να εγείρονταν και διαφωνίες ανάμεσα στους μαθητές, οπότε θα παρακωλύοταν η απρόσκοπτη εργασία. Θα μπορούσε, επίσης, το σενάριο να υλοποιηθεί σύμφωνα με την προηγούμενη πρόταση και, στη συνέχεια, να ανατεθεί σε κάθε μαθητή σε εύλογο χρόνο δυο μηνών να αναρτήσει, μετά από έλεγχο, βέβαια, στη θεματογραφία ένα πλήρες θέμα το οποίο

θα του έχει δοθεί από τον διδάσκοντα. Έτσι, πολύ σύντομα θα παραχθεί μια ενδεικτική θεματογραφία που θα αποτελεί σημείο αναφοράς για το τμήμα, αλλά και για τους μελλοντικούς μαθητές του σχολείου.

Παράλληλα, το σενάριο θα μπορούσε να γίνει διαθεματικό, κυρίως με το μάθημα της Αρχαίας Ιστορίας, και να δοθεί έμφαση στην αναζήτηση περιπτώσεων που η ευτυχία δε διήρκεσε πολύ και το τέλος ήταν οικτρό (Θεμιστοκλής, Κροίσος, Μιλτιάδης κλπ.). Μπορούσε να δοθεί, επίσης, βαρύτητα στο όνομα «Παυσανίας» και να συγκριθεί η μοίρα του Παυσανία, του θριαμβευτή των Πλαταιών, με τη μοίρα του Παυσανία που αναφέρεται στο κείμενο. Θα μπορούσε, επίσης, να δοθεί έμφαση και στην αλαζονεία του Λύσανδρου, ο οποίος σαφώς υπερεκτίμησε τις δυνάμεις του και δεν αντιλήφθηκε ότι η τύχη, που του στάθηκε πολλές φορές γενναϊόδωρη, κάποτε θα τον εγκατέλειπε.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Η παρούσα διδακτική πρόταση, αν και φαντάζει δύσκολη στην υλοποίησή της, έχει διπλή στόχευση. Αφενός, στοχεύει στη σύνδεση του αδίδακτου κειμένου με άλλες γνώσεις των μαθητών, τις οποίες μάλιστα συμπληρώνει, δημιουργώντας γόνιμο προβληματισμό σχετικά με την καταγραφή της ιστορικής αλήθειας. Στοχεύει, επίσης, στην απελευθέρωση της δημιουργικότητας των μαθητών και στον εθισμό τους σε συλλογικές δραστηριότητες μέσω της καλλιέργειας σύνθετων δεξιοτήτων. Κυρίαρχος, όμως, στόχος είναι η καλλιέργεια του κριτικού και του ψηφιακού γραμματισμού. Ενδεχομένως, κάποιοι μαθητές να μην μπορέσουν να σταθούν στο ύψος των απαιτήσεων του σεναρίου, αυτό όμως δεν πρέπει να ανησυχεί, γιατί είναι αναμενόμενο, καθώς οι μαθητές δεν είναι εξοικειωμένοι με παρόμοιες πρακτικές και με μεγάλα περιθώρια πρωτοβουλιών. Ασφαλώς, το σενάριο είναι πολύ απαιτητικό και για τον διδάσκοντα και για τους μαθητές και δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι τα χρονικά περιθώρια του μαθήματος είναι ασφυκτικά.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γιάννου, Τ. 2011. «Οι ΤΠΕ στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών». Στο *Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών για την αξιοποίηση και την εφαρμογή των ΤΠΕ στη διδακτική πράξη. Επιμορφωτικό Υλικό για την Εκπαίδευση των Επιμορφωτών στα ΠΑΚΕ*, τεύχος 3. Κλάδος: ΠΕ 02. Πάτρα: ΕΑΙΤΥ, 104 - 128.

http://filologostpe.files.wordpress.com/2012/10/yliko_pe02-201106.pdf

Κουτσογιάννης, Δ. 2012. «Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης». Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 32^{ης} Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας Α.Π.Θ.* Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ (Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη), 208-222.

http://ins.web.auth.gr/images/MEG_PLIRI/MEG_32_208_222.pdf

Πόλκας, Λ. & Κ. Τουλούμης. 2012. *Μελέτη για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για τη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και γραμματείας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.* Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 18 – 22 [01/10/2012]

http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/3.1.3ancient_greek_pol_kas-touloumis_0.pdf

Τσέλικας, Σ. 2006. «Αρχαία ελληνική θεματογραφία και μετάφραση». Στο *Ενδογλωσσική Μετάφραση*, επιμ. Δ. Ν. Μαρωνίτης. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. [01/10/2012]

http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/support_theme/index.htm

1

Τσιότρας, Β. 2008. *Η αρχαία ελληνική θεματογραφία στο Λύκειο. Συμβολή στη διδακτική του «αδίδακτου» κειμένου.* Αθήνα: «Τυπωθήτω» - Γ. Δαρδανός.

ΥΠΕΠΘ – Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. 2007. *Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στο Ενιαίο Λύκειο (Σχολικό έτος 2007 - 8)*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.